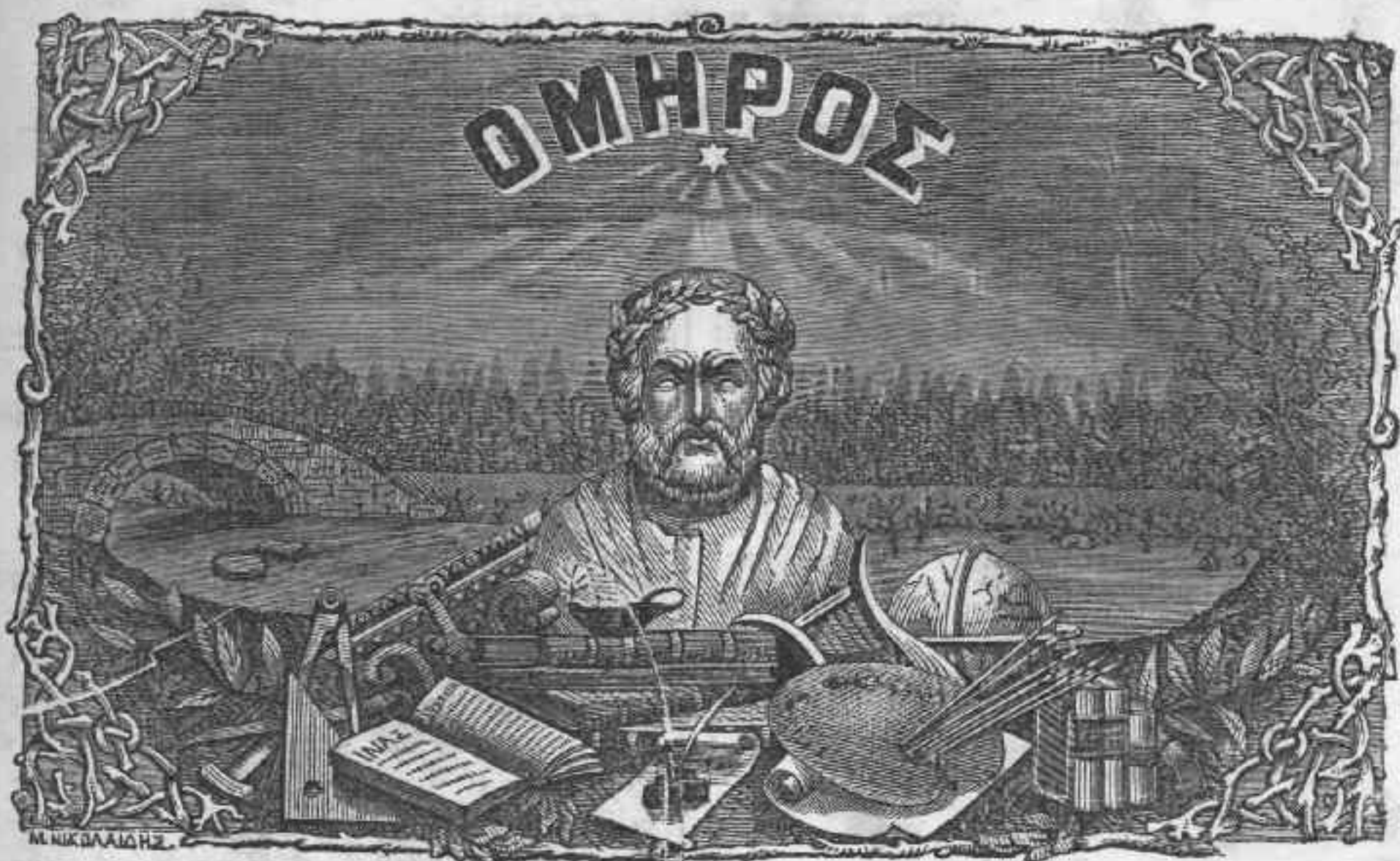

Έτος Ε΄.

ΕΝ ΣΜΥΡΝΗ 1877.

Φυλ. Α΄.

ΠΕΡΙ ΤΙΝΟΣ
ΜΗΤΡΑΣ ΣΤΑΘΜΩΝ
ΑΝΑΚΑΛΥΦΘΕΙΣΗΣ ΜΕΝ ΕΝ ΥΠΑΙΠΟΙΣ
ΕΥΡΙΣΚΟΜΕΝΗΣ ΔΕ ΕΝ ΤΩ ΜΟΥΣΕΙΩ ΤΗΣ ΕΥΑΓΓΕΛΙΚΗΣ ΣΧΟΛΗΣ.

Πρὸ δύο περίπου μηνῶν ὁ ἀξιότιμος Ια-
τρὸς κ. Κωνσταντῖνος Μανοῦσος προσέφερε
τῷ Μουσείῳ τῆς Εὐαγγελικῆς Σχολῆς λίθον
ἔχοντα τέσσαρας μήτρας πρὸς κατασκευὴν
σταθμῶν ῥωμαίου συστήματος· ἕνεκα δὲ
τῆς σπανιότητος καὶ τῆς μεγάλης αὐτοῦ
σημασίας κατέχει σπουδαίαν θέσιν μεταξὺ
τῶν ἀρχαιοτήτων τοῦ Μουσείου τῆς ἡμε-
τέρας πόλεως. Ἐνδιαφέρει δὲ τοὺς ἀρχαιο-
λόγους

α) ὅτι εἶναι ἡ πρώτη ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ
εὑρεθεῖσα μήτρα πρὸς κατασκευὴν σταθ-
μῶν

(ΟΜΗΡΟΣ ΦΥΛ Α΄.)

β) διότι δεικνύει τίνι τρόπῳ κατασκευά-
ζοντο τὰ σταθμά· καὶ

γ) διότι ὁρίζει τὴν ὁλκὴν τῆς ἐν Ὑπαί-
ποις ἐμπορικῆς λίτρας.

I

Ὁ λίθος εἶναι ἐκ τοῦ εἶδους τῶν ὀφειτῶν,
κοινότατος ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ· ἀλλ' ἕνεκα τῆς
πολυκαιρίας, καθ' ὅλας αὐτοῦ τὰς πλευρὰς
εἶναι βεβλαμμένος· ἔχει δὲ μῆκος 0μ,24,
πλ. 0μ,14 ἢ πᾶχ. 0μ,05. Ἐπὶ τῆς μιᾶς
αὐτοῦ ἐπιφανείας εἰσὶ δύο λαξεύματα, ἔχον-

τα σχῆμα τετραγωνικῆς κολοβῆς πυραμίδος ἀντεστραμμένης με βάσιν ὀρθογώνιον καὶ με πυθμένα ἐξωγκωμένον. Τῆς μεγάλης βάσεως τοῦ πρώτου λαξεύματος ἡ μία διάστασις ἰσοῦται με 0μ,068 ἡ δὲ ἑτέρα με 0μ,065. Παρὰ τῇ μικροτέρᾳ πλευρᾷ τῆς βάσεως ὑπάρχει κοίλωμα λελαξευμένον σχήματος παραλληλεπιπέδου. Ἐπὶ τοῦ ἐξωγκωμένου δὲ πυθμένου ἐγκεχάρακται ἀντιστρόφως ἡ λέξις

Λ Ε Ι
Α Ρ Τ

Τὸ δεύτερον λάξευμα κατὰ τὰς δύο αὐτοῦ ἑδρας εἶναι βεβλαμμένον ὑπάρχει δὲ ἰγκεχαραγμένη ἐπὶ τοῦ ἐξωγκωμένου αὐτοῦ πυθμένου ἡ λέξις.

Π Μ Ε Ι
Τ Ε Ι Λ
Ρ Ο Ν

Ἐπὶ τῆς ἑτέρας ἐπιφανείας τοῦ λίθου ὑπάρχουσιν ἐπίσης δύο λαξεύματα. Τὸ πρῶτον εἶναι κυκλικὸν ἐπὶ δὲ τῆς ἐπιφανείας τοῦ ἐξωγκωμένου αὐτοῦ πυθμένου ἐγκεχάρακται ἡ λέξις *Μίτρα* οὕτως

Α
— Δ
— Δ
— Δ

Τὸ δεύτερον λάξευμα ἔχει σχῆμα τετραγωνικῆς κολοβῆς πυραμίδος ἀντεστραμμένης ἀλλὰ βεβλαμμένης κατὰ τὰς δύο αὐτῆς ἑδρας με βάσιν ὀρθογώνιον καὶ με πυθμένα ἐξωγκωμένον ἐφ' οὗ ἐγκεχάρακται ἡ λέξις

Ι Ε Λ
Α Ρ Τ

Τοιαύτη ἡ περιγραφή τοῦ ἀρχαίου τούτου μνημείου, ὅπερ ἐστὶ μήτρα σταθμῶν (*matrice à poids*) δι' ἧς κατεσκευάζοντο σταθμὰ ἡμιλίτρου καὶ σταθμὰ λίτρας δύο διαφόρων

σχημάτων ἐν τοῖς τέσσαρσιν αὐτοῦ λαξεύμασιν.

Ἐκ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας οὐδεμία εἰσέτι ἐγνώσθη *μήτρα σταθμῶν*. Ἡ μήτρα λοιπὸν τοῦ ἡμετέρου Μουσείου εἶναι ἡ πρώτη ἐκ τῆς χώρας ταύτης γνωστοποιουμένη παρατηρητέον δὲ ὅτι καὶ εἰς πολλάς ἄλλας χώρας, ἀκμαζούσας κατὰ τοὺς ἀρχαίους καὶ παλαιούς χρόνους, δὲν ἀνεκαλύφθη μέχρι τοῦδε παραπλήσιον ἀντικείμενον 1).

Εὑρέθη δὲ ἡ ἀσιατικὴ αὕτη μήτρα ἐν Ὑπαίποις, πόλει ἀρχαία τῆς Λυδίας, κειμένη ἐπὶ τῶν νοτίων ὑπωρείων τοῦ Τρωῶλου, πρὸς τὸ Καῦστριανὸν πεδίον 2). καλεῖται δὲ νῦν ὑπὸ τῶν κατοίκων *Ταπάζ*. Τῶν ἐρειπίων τῆς πόλεως ταύτης καθ' ἐκάστην ἀνασκαπτομένων ἐξάγεται ὕλη πρὸς οἰκοδομήν. Καὶ τούτου ἕνεκα οὐδεμία σχεδὸν ἀξιόλογος ἀρχαιότης ἐκ τῶν ἐν αὐτῇ ἀνακαλυπτομένων εἰκο-

1) Ἐξ Ἑλλάδος μία μόνον εἶναι γνωστὴ ἐν τῇ περὶ σταθμῶν διατριβῇ τοῦ κ. Schillbach, ἐνθα σημειοῦνται τὰ ἐξῆς περὶ αὐτῆς. «... *enumeravi monumentum, ex creta vel simili lapidi mollifactum, non est pondus, ut recte Postolacca monuit, verumtamen hoc loco non putavi praetermittendum, propterea quod ad pondera spectat. Videtur enim fuisse ex e m p l u m vel p r o p l a s r i a, ad quod formaeponderum conficeruntur. Pondera autem ipsa effecta videntur esse plumbo, postquam liquefactum est, in huius modi formas infuso. In area efficta est diota, praeterea leguntur litterae MNA. Pondus autem huius exempli gramm. 86,4 multo levius est, quam ut de minae cujus vis pondere cogitare possimus.* » *Όρα Annali dell Instituto. Roma, 1865 σελ. 188.*

2) Στραβ. XIII, 627. — Ὁ Leake, *Journal of a tour in Asia Minor* σ. 256, ἀγνοῶν τὴν σημερινὴν ὀνομασίαν τῶν Ὑπαίπων, ὑπέθεσεν ὅτι θὰ ἔκειντο ἐνθα νῦν τὸ Πυργί. — Ὁ κ. Γ. Ἐαρινὸς με ἐπληροφόρησεν ὅτι ἡ μήτρα αὕτη ἀνεκαλύφθη ἐν Ὑπαίποις πρὸ δεκαπεντίας περίπου, ὅτε καὶ εἶδε αὐτὴν παρ' αὐτῷ τῷ εὑρέτῃ.

νίσθη καὶ περιγραφή εἰσέτι ὑπὸ ἀρχαιολογικὴν ἐποψὴν 1).

Ὀλίγα ἔτη π. Χ. τὰ Ὑπαιπα ἦσαν πόλις μικρά, ὡς μαρτυρεῖ ὁ τότε ἀκμάζων Βιργίλιος 2), ἐν τοῖς ἐξῆς.

*Nam freta prospiciens late riget arduus
alto*

*Tmolus in ascensu, clivoque extensus
utroque*

*Sardibus hinc, illinc parvis finitur Hy-
praepis.*

κυζήθη δὲ ἐπὶ τῶν αὐτοκρατορικῶν χρόνων, καθ' οὓς καὶ χρήσις ἰδιαιτέρων νομισμάτων τῇ ἐπετράπη. Ὁ Πausanias ἀναφέρει τὰ ἐξῆς περὶ τινος ἱεροῦ τῆς πόλεως ταύτης.

«Ἐστὶ Λυδίοις ἐπὶ κλησὶν περσικοῖς ἱερά, ἐν τε Ἱεροκαίσαρεια καλουμένη πόλει, καὶ ἐν Ὑπαίποις· ἐν ἑκατέρῳ δὲ τῶν ἱερῶν οἰκημά τι, καὶ ἐν τῷ οἰκήματι ἐστὶν ἐπὶ βωμοῦ τέφρα· χρῶς δὲ οὐ κατὰ τέφραν ἐστὶν αὐτῇ τὴν ἄλλην. Ἐσελθὼν δὲ ἐς τὸ οἶκμα ἀνὴρ μάγος, καὶ ξύλα ἐπιφορήσας αὐτὰ ἐπὶ τὸν βωμόν, πρῶτα μὲν τιάραν ἐπέθετο ἐπὶ τῇ κεφαλῇ, δεύτερα δὲ ἐπὶ κλησὶν οὗτου δὴ θεῶν ἐπάδει βάρβαρα καὶ οὐδαμῶς συνετὰ Ἕλλησιν· ἐπάδει δὲ ἐπιλεγόμενος ἐκ βιβλίου. Ἄνευ δὲ δὴ πυρὸς ἀνάγκη πᾶσα ἀφθῆναι τὰ ξύλα, καὶ περιφανῇ φλόγα ἐξ αὐτῶν ἐκλάμψαι 3). Ὁ δὲ Στέφανος ὁ Βυζάντιος 4) ἀ-

ναφέρει ὅτι αἱ ὑπαιπῆναι γυναῖκες ἦσαν ὠραιοτάται, δῶρον, ὡς λέγει Ἀφροδίτης. Νεώτεροί τινες γεωγράφοι ἐσημείωσαν ὅτι τὰ Ὑπαιπα ὑφίσταντο μέχρι τῆς αὐτοκρατορίας τοῦ Γορδιανοῦ· ἀλλ' ἐκ τῶν ἐπισκοπικῶν καταλόγων ἡ ὑπαρξὶς αὐτῶν φαίνεται ὑφισταμένη καὶ καθ' ὅλην σχεδὸν τὴν βυζαντικὴν περίοδον· ἐν τῇ Ἐκθέσει λ.χ. τοῦ Λέοντος τοῦ Σοφοῦ ἡ πόλις αὕτη ἀναγέγραπται ὡς ἐκκλησιαστικὸς θρόνος τῷ Πατριάρχῃ Κωνσταντινουπόλεως ὑποκείμενος 1)· ἐν ἑτέροις δὲ καταλόγοις, ἐπισκοπῇ τῷ Ἐφέσου ὑποκειμένη 2).

II

Μέχρι σήμερον περιεγράφησαν πλεῖστα μολύβδινα σταθμὰ τῆς ῥωμαϊκῆς ἐποχῆς, ἀλλ' ὑπ' οὐδενὸς τῶν ἐκδοσάντων αὐτὰ ἐσημειώθη καὶ πῶς κατασκευάζοντο. Ἡ ὑπαιπηνὴ ὁμως μήτρα, περὶ ἧς ὁ λόγος, μὲ φέρει εἰς τὰς ἐξῆς παρατηρήσεις.

1ον. Ἐὰν ἐπὶ τοῦ κατασκευασθησομένου σταθμοῦ ἐπρόκειτο νὰ ἐκτυπωθῇ τὸ ὄνομα τοῦ ἀγορανόμου καὶ ἐπὶ τῶν δύο αὐτοῦ πλευρῶν, ἡ μήτρα συνίστατο ἐκ δύο μερῶν, ὧν τὸ μὲν εἶχε τὸν τύπον τῆς μιᾶς ἐπιφανείας, τὸ δὲ, τὸν τῆς ἑτέρας. Ἐννοούμενων δὲ ἀμφοτέρων, ἐχύνετο ὁ μύλυβδος διὰ τινος ὀπῆς ἐν τῷ ἐκ τῆς συνεπαφῆς αὐτῶν σχηματισθέντι κοιλώματι· εἶτα δὲ ἐκτοπιζομένων ἐξήγετο ὁ σταθμὸς, ἐφ' οὗ ἀμέσως ἐτυποῦτο καὶ ἡ σφραγὶς κατὰ τινὰς τόπους, ὡς π.χ. ἐν Σμύρνῃ, τοῦ κατὰ καιρὸν ἀγορανομοῦντος πρὸς ἐνδειξὴν τῆς γνησίως αὐτῶν ὀλκῆς. Ὅτι μετὰ τὴν κατασκευὴν ἐτυποῦτο ἡ σφραγὶς τοῦ ἀγορανόμου ἀποδεικνύουσι δύο λίτραι καὶ τρεῖς σταθμοὶ μιᾶς καὶ

1) Παπαδοπούλου Κεραμείως, Κατάλογοι ἐπισκοπῶν ἐν «Μουσείῳ καὶ Βιβλιοθ. τῆς Εὐαγγ. Σχολῆς». Περίοδ. Β'. ἔτος α'. σ. 66. Ἀνηγορεύθησαν δὲ μητροπολιτικὸς θρόνος ἐπὶ Ἰσαακίου τοῦ Ἀγγέλου, ὡς ἀναφέρουσιν ἑτέροι κατάλογοι ἐκδοσθέντες ὑπὸ Parthey, σ. 455, 84. 466, 101. 482, 34. 202, 149. 244, 42.

2) Parthey, σ. 102, 14.

1) Ὁ Texier (univ. p. 11.) σ. 248-51 περιγράφει ἐν ὀλίγοις τὰ εἰρεῖπια ναοῦ καὶ τὰ τοῦ θεάτρου τῆς πόλεως. Ἐνταῦθα ὑπομνησκώ καὶ τὴν ἀπλὴν περιγραφὴν ἀναγλύφου τινὸς τῆς πόλεως γενομένην ἐν Ἀμαλθεία κατὰ τὸ 1867 (ἀριθ. 4506. πρβλ. καὶ Πανδώρας τομ. ΙΗ' σ. 371). Ἐκ τῶν ἐπιγραφῶν δὲ αὐτῆς ἐξ μὲν ἐδημοσιεύθησαν ἐν «Μουσ. καὶ Βιβλιοθ. (σ. 96 ἀριθ. 93 σ. 114. ἀρθ. ι. σ. 425 ἀρθ. λζ'. σ. 427 ἀρθ. μά. σ. 429. ἀρθ. μέ, μς') μία δὲ ἐν Προόδῳ ἀρθ. 238. Ἐν τῷ Μουσείῳ ὑπάρχει ὡραῖον ἀγαλμα Διονύσου (ὑπ' ἀρθ. 427 τοῦ καταλόγου), ὁ πρῶν τοῦ ὀποῖου κάτοχος διαβεδαίει ὅτι εὗρεθῇ ἐν Ὑπαίποις.

2) Metamorph) XI, 450-452.

3) Pausan. V, 27, 3 — Ὁ Texier ἐνθ' ἀνωτ. σ. 249, ὑποθέτει ὅτι τὰ παρὰ τινι τῶν Ὑπαίπων γεφύρα εἰρεῖπια εἰσὶ τὰ τοῦ ναοῦ τούτου.

4) Ἐκδοσ. Meinek. σ. 619.

ἡμισείας λίτρας, ἐφ' ὧν εἰσὶν ἐντετυπωμέναι αἱ σφραγίδες τοῦ ἀγορανόμου μετὰ τὴν κατασκευὴν τῶν. Τὰ σταθμὰ δὲ ταῦτα εὑρέθησαν ἐν Σμύρνῃ, ἐξ ὧν τὰ δύο μὲν διαφυλάττονται ἐν τῷ Μουσείῳ τῆς Εὐαγγελικῆς Σχολῆς, ὁ δ' ἕτερος ἐν ἰδιωτικῇ συλλογῇ. Ὁ πρῶτος, φέρει τὴν ἐπιγραφὴν

ἀφ' ἐνὸς
ΑΓΟ
ΡΑΝΟ
ΜΟΥ

ἀφ' ἑτέρου

ΑΥΡΗΔΙΟΥ ΠΕΡΠΕΡΟΥ

κύκλῳ, καὶ ἐν τῷ μέσῳ τὸν τύπον τῆς σφραγίδος αὐτοῦ τοῦ ἀγορανόμου μετὰ τοῦ μονηγράμματος τοῦ ἐπιθέτου αὐτοῦ ΠΕΡΠΕΡΟΥ *). Ὁ δ' ἕτερος σταθμὸς ἔχων βάρους λίτρας, φέρει τὴν ἐπιγραφὴν

ἀφ' ἐνὸς
ΑΓΟΡ
ΑΝΟ
ΜΟΥ

ἀφ' ἑτέρου
ΜΑΡΑΒΙ
ΒΙΟΥΠΩ
ΔΔΙΑΝΟ
Υ

ἦτοι Μάρ(χου) Λειβίου Λαϊανοῦ, καὶ τὸν τύπον τῆς σφραγίδος αὐτοῦ, ἐν ᾧ ὅμως ἀδύνατον νὰ διακρίνῃ τις τι ἕνεκα τῆς ἐπικεκολλημένης ὕλης 1). Ὁ ἕτερος σταθμὸς, ἐστὶν ὁ πρὸ τινος ἐνταῦθα εὑρεθεὶς καὶ περιγραφεὶς ὑπ' ἐμοῦ ἐν τῷ 128 φύλλῳ τῆς *I-*

*) Τὴν εἰκόνα τοῦ σταθμοῦ τούτου ὄρα ἐν τῇ ἡμετέρῃ καταλ. τῶν Σμυρναϊκῶν σταθμῶν τοῦ Μουσείου, 1875 σ. 48 καὶ πιν. 3. *Ἐν τινι σμυρναϊκῇ ἐπιγραφῇ ἀναφέρεται τις Μάρκος Αὐρήλιος Πέρπερος, στρατηγὸς ἐπὶ τῶν ὀπλῶν, ὁ ὁποῖος ὑποθέτω ὅτι εἶνε υἱὸς τοῦ ἀγορανόμου τούτου (C.I.G. ἀριθ. 3189). Καὶ ἐν ἑτέρῃ σμυρναϊκῇ ἐπιγραφῇ (C.G. 3195) ἀναφέρεται ἕτερος Μ. Αὐρήλιος Περπέρης Χαριόμητιανός.

1) Ἐν τῇ περὶ τῶν Σμυρναϊκῶν σταθμῶν φυλλαδίῳ μου δὲν ἔδωκα τελεῖαν ἀνάγνωσιν τῆς ἐπὶ τοῦ σταθμοῦ τούτου ἐπιγραφῆς (ὄρα σ. 49, 20) ἕνεκα ἐπικεκολλημένης ὕλης, τὴν ὁποῖαν ἀφῆρσα ἤδη ἐν μέρει ὥστε ἐκτὸς τῶν ἐν τῇ φυλλαδίῳ ἐκείνῃ καὶ τῶν ἐν τῷ 128 φύλλῳ τῆς *Ιωνίας* μνημονευομένων ἑξ ἀγορανόμων τῆς Σμύρνης προσθετέον ὡς εὐδοκῶν καὶ τὸν ἐπὶ τοῦ σταθμοῦ τούτου ἐκτετυπωμένον Μάρ. Λαϊανόν.

ωνίας. Τὸ σχῆμα αὐτοῦ ἐστὶ μνηοειδές (μήκ. 0,125, ὕψ. 0,068)· φέρει δὲ ἐπὶ τῆς μιᾶς αὐτοῦ ἐπιφανείας τὴν λέξιν ΑΓΟΡΑΝΟΜΟΥ καὶ ὑπ' αὐτὴν τὸν ἐξῆς τύπον τῆς σφραγίδος αὐτοῦ τοῦ ἀγορανόμου

ΑΥΡΗΔΙΟ
ΝΥΣΙΟΥ
ΑΓΟΡΑ
ΝΟΜΟΥ

Ἡ σπουδαία αὕτη λίτρα ἔλκει γραμμ. 349 *).

2ον Ἐὰν δὲ ἐπρόκειτο νὰ κατασκευασθῶσι σταθμὰ φέροντα ἀφ' ἐνὸς μόνον ἐπιγραφὴν ἢ σύμβολον ἐκτυπον, ὡς ἦτο σήνηθες πρὸ πάντων κατὰ τὴν ἑλληνικὴν ἐποχὴν, ἡ μήτρα συνίστατο ἐξ ἐνὸς μόνον μέρους, φέροντος λελαξευμένον τὸ πρόπλασμα τοῦ σταθμοῦ καθ' οἷον δὴ ποτε σχῆμα. Ἐπὶ τούτου δὲ ἀντικειμένου τινὸς στερεοῦ ἐπιτιθεμένου, ἐπίπεδον ἔχοντος ἐπιφάνειαν, ἔχονον διὰ τοῦ παρὰ τῇ μήτρᾳ κοίλου λαξεύματος, τὸν μόλυβδον ἐντὸς, μέχρις αὐτοῦ ἢ ἄνευ ἐπιφάνειας τοῦ κατασκευαζομένου σταθμοῦ, ἢ ἀνεπίγραφος δηλαδὴ, σχηματισθῇ ἄνευ κοιλώματος ἢ ἐξωγλώματος, ἀλλ' ἐπίπεδος ὡς αὐτὴ ἡ κάτω ἐπιφάνεια τοῦ ἐπιθέματος.

Εἰς τὴν δευτέραν ταύτην παρατήρησιν ἀνήκουσιν ὅσα σταθμὰ φέρουσιν ἐπὶ τῆς μιᾶς αὐτῶν ἐπιφανείας σύμβολα ἢ ἐπιγραφὰς ὅχι ἐγκεχαραγμένας ἀλλ' ἐκτύπους. Εἰς τὴν αὐτὴν περὶ τῆς κατασκευῆς τῶν σταθμῶν παρατήρησιν ἀνήκει καὶ ἡ ὑπαιπηνὴ μήτρα τοῦ ἡμετέρου Μουσείου, δι' ἧς κατασκευάζοντο σταθμὰ μετ' ἐπιγραφῆς ἐκτύπου ἐπὶ τῆς μιᾶς μόνον ἐπιφανείας αὐτῶν, ἐπιτιθεμένου λεῖου τινὸς ἀντικειμένου στερεοῦ, μαρμαρίνου λ.χ. ἢ σιδηροῦ, καὶ διὰ

*) Κατὰ τὴν ῥωμαϊκὴν ἐποχὴν συνήθως ἐπὶ τῶν σταθμῶν, ἀντὶ τῆς ἐκτυπώσεως ὁλοκλήρου τοῦ ὀνόματος τοῦ ἀγορανόμου, ἐντετυπόυτο μόνον ἡ σφραγὶς αὐτοῦ, εἴτε ἁπλῆ, εἴτε πολλὰκις. Τοιαῦτα σώζονται καὶ ἐν τῇ Συλλογῇ τοῦ Μουσείου ἐξ ὧν τρία περιέγραψα ἐν τῇ καταλόγῳ τῶν Σμυρ. σταθ. σ. 48 ἀριθ. 78 καὶ 76 σ. 24. Τοῦ ἐνός τούτων τὴν εἰκόνα ὄρα ἐν πίνακι 3ψ.

τοῦ περιττοῦ τῶν προπλασμάτων παραλληλεπιπέδου λαξέυματος χυνομένου τοῦ μόλυβδου.

Ἡ πρώτη περὶ τῆς κατασκευῆς τῶν σταθμῶν παρατήρησις εἶναι ἀδύνατον νὰ ἀποδειχθῇ, διότι δὲν εὗρέθη εἰσέτι μήτρα δι' ἧς κατεσκευάζον σταθμά, φέροντα καὶ ἐπ' ἀμφοτέρων αὐτῶν τῶν ἐπιφανειῶν ἐκτύπους ἐπιγραφάς. Ἐξήγαγον δὲ τὴν παρατήρησιν ταύτην, ὁδηγηθεὶς ἐκ τῆς ἐξετάσεως τῆς κατασκευῆς πολλῶν σταθμῶν, τὰ ὅποια νῦν τύχησα νὰ ἴδω ἰδίῳις ὄμμασιν. Ἡ δευτέρα ὁμῶς παρατήρησις πληρέστατα ἀποδεικνύεται ἐξ αὐτῆς τῆς ὑπαιπηνῆς ἡμῶν μήτρας, δι' ἧς καὶ τινες ἐφαρμογὰς ἐποιήσαμην πρὸς ἐπιβεβαίωσιν τῆς παρατηρήσεως μου. Ἐπιθέσας δηλονότι λεῖον τεμάχιον μαρμάρου ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας (τῆς μήτρας) τῆς ἐχούσης μήτραν λίτρας τε καὶ ἡμιλίτρου διὰ τοῦ παραλληλεπιπέδου λαξέυματος ἐκάστης μήτρας, ἔχυσα ἐντὸς μόλυβδον τετηγμένον. Βίτα δὲ τὸ ἐπίθεμα ἐκτοπίσας καὶ τὸν μόλυβδον ἐξαγαγὼν, παρετήρησα ὅτι κατεσκεύασα σταθμὸν μετὰ τῆς ἐπιγραφῆς.

ΛΕΙ

ΤΡΑ

καὶ ἕτερον μετὰ τῆς ἐπιγραφῆς

ΗΜΕΙ

ΛΕΙΤ

ΡΟΝ

νομίζει δέ τις ὅτι τὰ σταθμά ταῦτα κατεσκευάσθησαν κατ' αὐτὴν τὴν ἀρχαιότητα.

III

Ἡ μείζων σπουδαιότης τῆς μήτρας ταύτης κεῖται εἰς τὴν ἐπίλυσιν τῆς ἐξῆς ἀπορίας: πόσον ἄρ' ἔειλκεν ἡ δι' αὐτῆς κατασκευαζομένη λίτρα;

Ἡ ἀπορία αὕτη λύεται διὰ τῆς νῦν ὀλκῆς τῆς ὑπ' ἐμοῦ κατασκευασθείσης ἐν αὐτῇ λίτρας, ἐλκούσης γραμμ. γαλλ. 390. Πρὸς ἐπιβεβαίωσιν ὁμῶς τοῦ ποσοῦ τούτου ἐζύγισα καὶ τὸ ἡμίλιτρον, ὅπερ ἔλκει γραμμ.

495. Ὡστε ἡ διὰ τῆς μήτρας ταύτης κατασκευαζομένη ἐν Ὑπαίποις λίτρα κατὰ τὴν ἀρχαιότητα, ἦτοι περὶ τὸν Β' αἰῶνα μ. Χ. ὥς δεικνύει τὸ σχῆμα τῶν γραμμάτων, εἴλκε πολὺ ἀνώτερον τοῦ κανονισθέντος ὑπὸ τῶν νεωτέρων σταθμολόγων βάρους τῆς ῥωμαϊκῆς λίτρας εἰς γραμμ. 327,453. Διὸ ἐπικαλοῦμαι ἐνταῦθα τὴν προσοχὴν τῶν ἐνδιαφερομένων περὶ τὴν ἀκριβῆ ὀλκὴν τῆς ἀρχαίας ῥωμαϊκῆς λίτρας.

Εἶναι ἤδη γνωστὸν ὅτι ἡ ἀκριβὴς αὐτῆς ὀλκὴ δὲν ὠρίσθη εἰσέτι καὶ ὅτι διάφοροι προϋτάνθησαν ὑπολογισμοὶ κατὰ τὰς νεωτέρας ἐρεῦνας τῶν σταθμολόγων. Ὁ Eisen-schmidt λ.χ. ὥρισεν αὐτὴν εἰς 6216 κόκκους παρισινούς ἦτοι γραμμ. 329,45· ὁ Budée εἰς 7200 ἦτοι γραμμ. 381,60 κτλ. Ἡ αἰτία δὲ τῶν ὑπαρχουσῶν διαφορῶν μετὰ τὸν τῶν ὑπολογισμῶν τῶν σταθμολόγων εἰσὶ τὰ μέσα ἰδίως, ἅτινα μετεχειρίσθη ἕκαστος εἰς τὰς ἐρεῦνας του. Ταῦτα δὲ εἶναι τὰ ἐν τοῖς Μουσείοις καὶ ταῖς ἰδιωτικαῖς συλλογαῖς διαφυλαττόμενα σταθμά· ἀλλ' ἐπειδὴ δι' αὐτῶν οὐδέποτε σχεδὸν δύναται νὰ ὀρισθῇ ἀκριβῶς ἡ ζητούμενη ὀλκὴ τῆς ἐνότητος παντὸς σταθμολογικοῦ συστήματος, οἱ νεώτεροι μετρολόγοι, ἑστρεψάν τὴν προσοχὴν αὐτῶν εἰς τὴν νῦν ὀλκὴν τῶν χρυσῶν νομισμάτων τῶν ἐπὶ τῆς δημοκρατίας καὶ τοῦ Μ. Κωνσταντίνου κοπέντων, δι' ὧν πράγματι προσήγγισαν εἰς τὴν ἀλήθειαν.

Ὡς γνωστὸν, ὁ Μ. Κωνσταντῖνος εἶχε διαιρέσει τὴν λίτραν εἰς 72 μέρη, ὧν τὸ 1/72 εἰς χρυσὸν ὠνομάσθη *solidus* ἢ νόμισμα, κατὰ τὴν διατηρηθεῖσαν ὑπὸ τῶν ἀρχαίων μετρολόγων μετάφρασιν τῆς λέξεως. Τὴν διαιρέσιν δὲ ταύτην ἐφήρμοσεν ἐπὶ τῶν ἐπ' αὐτοῦ κοπέντων χρυσῶν νομισμάτων.

Ἐπειδὴ λοιπὸν ὁ χρυσὸς δὲν ὀξυδοῦται ἐκ τῆς πολυκαιρίας καὶ ἐπομένως οὔτε μέρος αὐτοῦ χάνει οὔτε βαρύτερος γίνεται, οἱ σταθμολόγοι, πρὸς ἀνακάλυψιν τῆς ἀκριβοῦς τῆς λίτρας ὀλκῆς, ἐσκεφθῆσαν ἵνα ζυγίσωσι πολλὰ χρυσᾶ νομίσματα τῆς τε ἐποχῆς τῆς δημοκρατίας καὶ τῆς τοῦ Μ. Κωνσταντίνου,

καὶ ἐπομένως κατ' ἀναλογίαν νὰ ὀρίσῃ τὴν ὀλκὴν αὐτῆς. Καὶ πρῶτος κυρίως ὁ *Letronne* 1) ζυγίσας τινὰ τῶν ὠραιότερων τούτων νομισμάτων ἀμφοτέρων τῶν ἐποχῶν, ὥρισε τὴν λίτραν εἰς 6460 κόκκους ἢτοι γραμμ. 327,48. Τούτῳ ἠκολούθησεν ὁ *Boeckh* 2), ὅστις ὑπὸ τῶν αὐτῶν ἐρευνῶν βοηθούμενος, ὥρισε αὐτὴν εἰς γραμμ. 327,45· ὁ δὲ *Mommesen* 3) τὴν αὐτὴν ὁδὸν ἀκολουθήσας, ὥρισε ἐπὶ τέλους τὴν λίτραν εἰς γραμμ. 327,453, ἅτινα παρεδέχθη καὶ ὁ κ. *Hultsch* 4).

Πρέπει δὲ νὰ παρατηρήσωμεν ὅτι ἡ ὀρίσθαισα αὕτη ὀλκὴ εἶναι νῦν παραδεδεγμένη ὑπὸ πάντων σχεδὸν τῶν ἀρχαιολόγων ὡς τὸ ἀκριβὲς βάρος τῆς ῥωμαϊκῆς λίτρας. Ἀλλ' ἡ νῦν ὀλκὴ τῶν σταθμῶν, ἡ μὴ ληφθεῖσα δυστυχῶς ὑπὸ σπουδαίαν ἐποψιν, ἀποφέρει ὠφέλειάν τινα οὐχὶ ἀπορριπτέαν εἶναι δηλαδὴ ἀνάγκη νὰ ἐρευνηθῇ τίνας ἕνεκα ἐκ τῶν μέχρι σήμερον γνωσθέντων σταθμῶν τινὰ μὲν ἔλκουσι λίτραν πολὺ πλέον τῆς κανονισθείσης, τινὰ δὲ πολὺ ἔλαττον αὐτῆς. Ὁ *Boeckh* 5) ἐξετάσας ἅπαντα σχεδὸν τὰ μέχρι τῆς ἐποχῆς αὐτοῦ γνωσθέντα σταθμὰ τοῦ ῥωμαϊκοῦ συστήματος, καὶ παρατηρήσας ὅτι τινὰ τῶν μικροτέρων δίδουσι διὰ τὴν λίτραν αὐτῶν πολὺ ἀνώτερον βάρος τοῦ ὑπ' αὐτοῦ κανονισθέντος, ἐσκέφθη ὅτι πιθανὸν εἰς αὐτὰ νὰ ὑπῆρχε σταθμικὴ ῥοπὴ διὰ τὴν ὀλκὴν ὠρισμένων τινῶν πραγμάτων.

Ἡ παρατήρησις αὕτη τοῦ *Boeckh* πρέπει σήμερον νὰ ἐπαναληφθῇ καὶ νὰ ἀναπτυχθῇ εἰδικώτερον ἕνεκα τῶν νεωτέρων ἀνακαλύ-

ψεων, αἵτινες ἐγένοντο ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῆς ἐκδόσεως τῶν θαυμασίων αὐτοῦ μετρολογικῶν ἐρευνῶν.

Διαιρῶν τις γεωγραφικῶς τὰ ἔκτοτε ἀνευρεθέντα σταθμὰ ἐξάγει τὰ ἐξῆς συμπεράσματα :

1ον ὅτι πολλὰ τῶν ἀρχαίων σταθμῶν εἰσι κίβδηλα ἐξ αὐτῆς τῆς ἐποχῆς τῆς κατασκευῆς αὐτῶν. Καὶ

2ον ὅτι εἰς πολλὰ μέρη ἴσως ἡ λίτρα ἐν τῇ ἀγοραπωλήσει εἶχεν ἀνωτέραν ὀλκὴν τῆς νομισματικῆς, (δι' ἧς ἐσταθμίζοντο ὠρισμένα πράγματα), ὡς ἐγένετο ἀρχαιότερον καὶ ἐν τῷ ἄττικῷ συστήματι 1).

Ἡ πρώτη παρατήρησις οἴκοθεν ἐννοεῖται· διότι καὶ κατὰ πάσας τὰς ἐποχὰς, καθὼς καὶ κατὰ τὴν νῦν, ὑπῆρχον ἄνθρωποι κίβδηλοις σταθμοῖς χρώμενοι. Ἡ δὲ δευτέρα ὑπ' οὐδενὸς τῶν ἀρχαίων μαρτυρεῖται, ἐὰν δὲν ἀπατώμῃ. Ἡ κατὰ γεωγραφικὴν ὁμῶς κατάταξιν καὶ ἐρευνα τῶν σταθμῶν ἐπιτρέπει, νομίζω, νὰ ἐκφρασθῇ τις ὅτι πρέπει νὰ παραδεχθῶμεν καὶ ἐμπορικὴν λίτραν, ἔλκουσαν ἀνώτερον τῆς νομισματικῆς βάρος· ἀλλὰ καὶ αὕτη οὐχὶ ἡ αὐτὴ εἰς ἐκάστην πόλιν.

Μελετῶν τὴν νῦν ὀλκὴν τῶν γνωστῶν μοι ῥωμαϊκῶν σταθμῶν, ἐσχεδίασα πίνακάς τινας, ἐν οἷς κατέταξα γεωγραφικῶς τὰ εἰς ἐκάστην διαίρεσιν ἀνακαλυφθέντα σηκώματα· ἐκ τῆς ὀλκῆς δὲ αὐτῶν βοηθούμενος παρατήρησα

1ον ὅτι ὅσαι τῶν ἐν ταύτῃ ἡ ἐκείνῃ τῇ πόλει εὑρεθεισῶν λιτρῶν ἔλκουσι κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον τὴν παραδεδεγμένην νῦν ὀλκὴν, ἐχρησίμευσαν ὡς σταθμὰ τῆς νομισματικῆς λίτρας.

1) *Considérations générales sur l' évaluation des monnaies grecques et romaines. Paris, 1817.*

2) *Metrologische Untersuchungen, Berlin, 1838.*

3) *Geschichte des Roemischen Muenzwesens. Berlin, 1860.*

4) *Griechische und Roemische Metrologie. Berlin, 1862.*

5) *Metrolog. Unters. σ. 193.*

1) Ἀπὸ Σόλωνος καὶ ἐξῆς ἡμῶν εἴλεν ἑκατὸν δραχμάς· ἀλλὰ μετὰ ταῦτα, κατὰ τι ψήφισμα ἄττικόν (*C.I.G.* ἀρθ. 423), εἰσῆχθη καὶ ἐμπορικὴ μνᾶ ἔλκουσα ἑκατὸν πεντήκοντα δραχμάς· δι' αὐτῆς ἐσταθμίζοντο κατὰ τὸ ψήφισμα «τᾶλλα πάντα ταύτῃ τῇ μνᾷ, πλὴν ὅσα πρὸς ἀργύριον διαρρήδην εἴρηται.» Πρὸλ. (*Boeckh Metrolog. Untersuchungen σ. 115 καὶ Staatshauhsaltung der Athener II, σ. 356.*

Ζουν ὅτι αἱ ἔλκουσαι ἀνώτερον σταθμὸν τῆς νομισματικῆς, ἐχρησίμευσαν ὡς βάρη ἐμπορικῆς λίτρας. Καὶ

Ζουν ὅτι αἱ ἔλκουσαι πολλῶ ἔλαττον τῆς νῦν παραδεδεγμένης, ἐχρησίμευσαν εἰς ἀπατεώνας ἐμπόρους κτλ.

Ἐννοεῖται δὲ ὅτι λέγων ταῦτα ἔχω ὑπ' ὄψιν μου τὴν σημειωθείσαν ὀλκὴν τῶν καλλιτέρων σταθμῶν, δηλαδὴ τῶν μὴ βεβλαμμένων ἢ ἐλλιπῶν.

Ὡς παράδειγμα δὲ τῶν τριῶν τούτων παρατηρήσεων ἔσωσαν τὰ ρωμαϊκοῦ συστήματος τῆς Σμύρνης σταθμά, ἐν ᾗ ἀνεκαλύφθησαν μέχρι σήμερον τοσαῦτα, ὅσα ἐν οὐδεμίᾳ ἄλλῃ πόλει τῆς Ἑλλάδος.

Τινὰ ἐξ αὐτῶν δίδουσι λίτραν ἐκ γραμμ. 383. 360. ἕτερα ἐκ γραμμ. 324,9. 324. 329. 330. 333. 344. 349. καὶ ἕτερα ἐκ γραμμ. 276. 282. 283,2. 300. 302. 309.

Κολακεύομαι πιστεύων ὅτι ἡ συγκριτικὴ αὕτη ἐρευνα ἔσεται ἀσπαστὴ παρὰ τοῖς ἐνδιαφερομένοις περὶ τὴν ἱστορίαν τοῦ ρωμαϊκοῦ συστήματος. Ἄλλως, πῶς εἶναι δυνατόν νὰ συμβιβασθῇ ἡ ἀπορία τοῦ ἐρευνητοῦ ὅταν ἐν ταύτῃ ἢ ἐκείνῃ τῇ πόλει ἀπαντᾷ σταθμά ὧν τινὰ μὲν ἔλκουσαι λίτραν ἀνωτέρας ὀλκῆς τῆς κανονισθείσης, ἕτερα δὲ πολλῶ ἔλαττον αὐτῆς;

Σμύρνη· κατὰ ὀκτώμβριον τοῦ 1876.

Α. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ ΚΕΡΑΜΕΥΣ.

Υ. Γ. Ὁ πίναξ εἰκονίζει τὴν μήτραν κατὰ τὰς δύο αὐτῆς ἐπιφανείας, οἱ δὲ ἀριθ. 1 καὶ 2 εἰκονίζουσι τὰ δι' αὐτῆς κατασκευασθέντα σταθμά κατὰ τὸ φυσικὸν αὐτῶν μέγεθος.

ΠΕΡΙ ΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ ΚΑΙ ΑΦΘΑΡΣΙΑΣ.

Ἐὰν ὁ ἄνθρωπος ἀποθάνῃ, θέλει ἄρα γε ἀναζήσῃ; (Ἰώβ ΧΙΥ. 44).

Ὁ ἄνθρωπος ὁ προτείνας ἐν ἑαυτῷ τὴν ἐπίσημον ταύτην ἐρώτησιν εἶχε φθάσει εἰς τὸ τελευταῖον σημεῖον ἐν ᾧ δύναται νὰ φθάσῃ ἡ δυστυχία ἐπὶ τῆς γῆς. Ἀπώλεσεν ἐν μιᾷ ἡμέρᾳ ἅπειρα πλούτη. Εἶδε τοὺς ἐπτά υἱοὺς καὶ τὰς τρεῖς αὐτοῦ θυγατέρας ἀναρπασθέντας αἰφνιδίως εἰς τὸ ἄνθος τῆς ἡλικίας ὑπὸ τοῦ ἐξολοθρευτικοῦ ἀγγέλου. Προσβληθεὶς ὑπὸ σκληρᾶς καὶ ἀνιάτου ἀσθενείας, ἐγκαταλειφθεὶς ὑπὸ τῶν συγγενῶν του, συκοφαντηθεὶς ὑπὸ τῶν φίλων του ἐν τῇ ἀπελπιστικῇ ἐκείνῃ θέσει ἐνθα δὲν προσδοκᾷ τις ἄλλο εἰμὴ θάνατον καὶ θάνατον πολυώδυνον, ἀναπέμπει ἐκ βάθους τῆς καρδίας του τὴν τρομερὰν ταύτην ἐρώτησιν εἰς τὴν ὁποίαν αἰσθάνεται τις συγχρόνως τὴν ἐλπίδα τοῦ πιστεύοντος καὶ τὰς ἀμφιβολίας τῆς ἀπιστίας· «Ἐὰν ὁ ἄνθρωπος ἀποθάνῃ, θέλει ἄρα γε ἀναζήσῃ; . . . »

Ἡ ἐρώτησις αὕτη ὑπάρχει ἀείποτε. Τεσσαράκοντα αἰῶνες παρῆλθον ἐκ τῆς ἡμέρας ἐκείνης καθ' ἣν ἐξήρχετο ἐκ τῆς Αὐσίτιδος ὑπὸ τεθλιμμένης καρδίας· καὶ σήμερον εἰσέτι ἐν τῇ ἀκμαιότητι αὐτῆς, ἔρχεται ὅπως διεγείρῃ ζῶσαν ἡχὴ ἐν ταῖς καρδίαις ἡμῶν. Τῶνόντι, τίς ἐξ ἡμῶν κυριευόμενος ὑπὸ τῆς θλίψεως ἢ κακλιμένος ἐπὶ τοῦ τάφου ἐκείνων οὐς ἠγάπησε, δὲν ἐπανελάβεν ἐνδομύχως μετὰ τοῦ Ἰώβ· «Ἐὰν ὁ ἄνθρωπος ἀποθάνῃ, θέλει ἄρα γε ἀναζήσῃ;»

Αὐτὸς ὁ ἴδιος Ἰώβ ἀπήντησεν εἰς τὴν ἐρώτησιν ταύτην καθ' ἣν σιγμὴν ἢ πίστις αὐτοῦ, ἀπογυμνωθεῖσα ἐξ ὅλων αὐτῆς τῶν νερῶν, ἀπεδέχετο ἄνευ ἐπιφυλάξεως τὰς ὑποσχέσεις τοῦ Αὐτρωτοῦ αὐτοῦ Θεοῦ· «Ἡ-ξεύρω, λέγει, ὅτι ζῇ ὁ Αὐτρωτὴς μου, καὶ θέλει ἐγερθῇ ἐν τοῖς ἐσχάτοις καιροῖς ἐπὶ τῆς γῆς· καὶ ἀφοῦ μετὰ τὸ δέρμα μου τὸ σῶμα τοῦτο φθαρῇ, ἄλιν μὲ τὴν σάρκα